

Таким образом, ребрендинг вузовских библиотек Р. Молдовы, изменение имиджа и уточнение новой роли, требуют значительных усилий как со стороны топ-менеджмента библиотек и руководства вузов, так и со стороны рядовых библиотекарей с привлечением к сотрудничеству преподавательского состава.

Обновленная вузовская библиотека станет актуальной, созвучной молодому поколению, новому веку и новым задачам, укрепит свои позиции и роль в образовательной системе вуза и страны.

Библиография

1. Гольдштейн, Г.Я.; Катаев, А.В. *Маркетинг: Учеб. пособие для магистрантов*. Таганрог: ТРТУ, 1999. 107 с. ISBN 978-5-8353-0561-2.
2. Райлян, Елена; Савчук, Оксана. *Инновационная маркетинговая стратегия в деятельности научной библиотеки*. Кишинэу: ASEM, 2015. 217 с. ISBN 978-9975-75-722-8.
3. Росситер, Дж. Р. *Реклама и продвижение товаров*. СПб: Питер, 2001. 656 с. ISBN 5-8046-0115-6.

„DRUMURILE BASARABENE” ALE LUI MIHAIL SADOVEANU ÎN ANII DE REGIM SOVIETIC

(Aspecte ale receptării editoriale a creației maestrului)^{*}

Vlad POHILĂ

Abstract

The author investigates the publication of various works by M. Sadoveanu between 1921 and 2005 in Chișinău. In special are described the editions in Cyrillic, printed in 1951-1989 - 15 books from the total of 33 works of Sadoveanu editing in the mentioned period. Is highlighting the interest of Sadoveanu for the evolution of language, literature and Romanian culture in Soviet Bessarabia.

Keywords: *historical novel, psychological novel, story, reprinting, notes and comments (in a book), foreword, afterword.*

Se împlinesc, la începutul lunii noiembrie 2015, 135 de ani de la nașterea lui Mihail Sadoveanu – un nume cu larg răsărit în literatura noastră, autor a peste 100 de

volume: romane, povestiri, nuvele, eseuri, note de călătorie, poezii etc. Calificativele gen *Ștefan cel Mare al literaturii române* sau *Ceahlăul prozei românești* nu i-au fost atribuite din pasiunea unor critici literari pentru metafore, ci avându-se în vedere, fără doar și poate, și acest aspect: aria preocupărilor de creație ale lui Sadoveanu a acoperit în bună parte Moldova istorică, între granițele pe care le-a întărit și le-a apărat slăvitul voievod, iar în multe cazuri – și în epoci asimilate sau tangențiale memorabilei domnii a lui Ștefan cel Mare.

Însă nu numai de Moldova veche s-a interesat Mihail Sadoveanu și nu numai acea parte a Principatului Moldovei ce se unise în 1859 cu Muntenia, punând astfel temelii României moderne. Să ne amintim, bunăoară, de *Neamul Șoimăreștilor*, roman a cărui acțiune se desfășoară la cam un secol și jumătate după moartea lui Ște-

^{*} Varianta inițială a prezentului articol a fost redactată la începutul toamnei lui 2005.

fan cel Mare, în codrii Orheiului, în luncile din jurul Lăpușnei... Ca și mulți alți reductibili intelectuali români, M. Sadoveanu nu a putut accepta ruperea de la trupul țării, în 1812, a Moldovei de Est, numită sub stăpânirea rusă Basarabia.

Nu știm exact de „preocupările basarabene” ale lui Sadoveanu la 1906, de exemplu, când Nicolae Iorga nu scria altfel decât *Basarabia noastră*, chiar dacă această palmă de pământ românesc era încorporată, se părea, pentru vecie, Imperiului Rus. Iată însă că la numai doi ani după Marea Unire din 1918, la Chișinău apare o cărțuie intitulată *Povestiri pentru moldoveni*, alcătuită de marele prozator român special pentru basarabeni, evident, în scopuri de culturalizare, dar și de apropiere a basarabenilor înstrăinați, un secol și ceva, de matca spirituală românească. În România întregită M. Sadoveanu a vizitat de mai multe ori plaiurile noastre, scriind note de drum deosebit de călduroase (în primul rând, *Drumuri basarabene*).

Prozatorul și traducătorul basarabean Alexandru Cosmescu (1922-1989), care a avut norocul de a sta de vorbă cu M. Sadoveanu, relatează, parțial în eseu *Întâlnire cu Maistrul*, din cartea *Maistri și învățăcei* (Chișinău, 1979), dar mai ales prin viu grai, în discuții particulare, că, în anii de regim comunist, Maistrul s-a interesat de destinul literelor și al limbii române în Basarabia. Încă la începutul anilor '50 ai secolului XX, prin intermediul unor intelectuali evrei cu școală românească, stabiliți cu traiul la Moscova, Sadoveanu i-a îndemnat, de mai multe ori, pe poeții de la Chișinău să nu se limiteze la nivelul lingvistic și estetic al unor poeți români considerați aici „de ai noștri” – Al. Donici sau C. Stamati –, ci să se orienteze spre niște modele superioare, aidoma celor oferite de Eminescu, Coșbuc, Macedonski, Goga ș.a. M. Sadoveanu a sprijinit îmbunătățirea (de fapt, „detransnistriizarea”, respectiv, românizarea) nor-

melor ortografice și ortoepice la Chișinău, în 1956-1957, a salutat apariția gazetei *Cultura Moldovei* (*Literatura și arta* de astăzi) și amenajarea Aleii Clasicilor în Grădina Publică Centrală a capitalei basarabene. Se spune că apelând la autoritatea talentatului scriitor Ilya Ehrenburg, pe care-l cunoștea de la un congres al militanților pentru pace, și care avea trecere la Kremlin, M. Sadoveanu a contribuit la lansarea primelor schimburi culturale pe linia București – Iași – Chișinău: turnee ale unor trupe de teatru și ale unor cântăreți, expoziții de artă plastică ș.a., inclusiv vânzarea de cărți românești la Chișinău, Bălți, Orhei, Soroca...

Însă chiar și fără aceste incontestabile merite – de care publicul larg a aflat recent – Mihail Sadoveanu a fost mereu deosebit de apropiat sufletului basarabean. Articolul de față se dorește a fi o dovadă în plus a acestui atașament al nostru. Iar concomitent, un omagiu celui care ne-a oferit un model de excepțională valoare: **fiind sută la sută moldovean, a fost, în același timp, un român sută la sută.**

Am găsit de cuviință să începem acest articol cu o precizare ce ar părea unora cam stranie sau chiar amuzantă. Însă ea, precizarea, este absolut necesară pentru cititorii / beneficiarii mai tineri din Republica Moldova și, în egală măsură, pentru frații noștri din Țară – evident, cei receptivi la acest aspect – al dramei etnospirituale a basarabenilor din dreapta Prutului. Primii, adică tinerii de la noi – în virtutea vârstei, iar ceilalți – datorită greu estimabilului noroc de a fi români... în țara ta, nu au cum înțelege unele absurdități prin care a trecut Basarabia și Nordul Bucovinei, reocupate de ruși (deja comuniști, deja din imperiul numit URSS), în iunie 1940.

Ideologiile de la Moscova știau că basarabeni și nord-bucovinenii nu au dus-o în România Mare chiar așa de rău, cum se

opintea să prezinte lucrurile propaganda bolșevică, kominternistă, și atunci au decis să ștergă din memoria populației dintre Nistru și Prut orice amintire plăcută. Nu altfel decât prin *denigrarea a tot ce e românesc și prin interzicerea valorilor românești*. Prima victimă, în acest sens, a fost alfabetul latin, interzis oficial în Basarabia sovietizată în iarna lui 1941 și înlocuit cu cel rus. Această schimbare a fost fatală pentru limba română – a doua mare victimă –, care, în același prim an de ocupație bolșevică, a prins a fi substituită, în presă și în școli, cu un jargon ruso-român, condimentat cu unele elemente de grai moldovenesc din Transnistria. Imediat după cel de-al Doilea Război Mondial a fost sacrificată, pusă la index, și cea mai mare parte a scriitorilor români, fiind interzisă editarea, difuzarea și orice altă formă de promovare a operelor, cărților lor.

Până la urmă însă, pe la începutul anilor '50 ai secolului XX, s-a înțeles că în RSS Moldovenească nu pot crește decât generații de imbecili, dacă vor învăța, ca „modele de literatură”, niște ridicole compuneri scrise de o duzină de grafomani cunoscuți numai de ei înșiși (Ivan Ceban, Ion Canna, Iacob Cutcoviețchi sau Lev Barschi). Și atunci s-a decis să se ia – pentru studiere în școli – câte ceva și din literatura română. Dar să se ia dozat, „bine cântărit”. În acest scop, potrivit unei logici a stării de spirit din acele timpuri, au fost declarați ca „scriitori moldoveni” aproape toți reprezentanții literaturii române născuți în Moldova istorică și care au activat până la „mica unire”, din 24 ianuarie 1859, sau scurt timp după acest eveniment. Astfel, au fost acceptați (pentru editare / difuzare, pentru studiu, pentru alte forme de valorificare) marii cronicari moldovenii Gr. Ureche, M. Costin, N. Costin, Ion Neculce; cărturarii Spătarul N. Milescu, D. Cantemir (aceștia având și „avantajul” de a fi trăit și activat un timp în Rusia)... Însă, ciudat au

fost acceptați și Gh. Asachi (întemeietorul primului ziar „moldovenesc”, numit, știm bine... *Albina românească* (!), Vasile Alexandri (cel care a spus: „Românul e născut poet...”), C. Negruzzi (autorul nuvelei *Cum am învățat românește*), Mihai Eminescu („Suntem români și punctum!”...), Ion Creangă (care, în *Amintiri din copilărie*, povestește cum se căzneau colegii săi de școală să răspundă la întrebarea „Ce este gramatica românească?”) etc.

Firește, au fost îmbrățișați imediat și cam toți scriitorii români născuți în Basarabia: C. Stamati, Al. Donici, Al. Russo, B.P. Hasdeu... „uitându-se”, pentru moment, că A. Russo scrisese tulburătorul poem *Cântarea României*, că volumul de sinteză al lui C. Stamati se intitula, totuși, *Muza românească*; și că Al. Donici, B.P. Hasdeu, V. Crătescu, Z. Ralli-Arbore, C. Stere ș.a. plecaseră din Rusia, în dreapta Prutului, nu pentru că ar fi huzurit, din punctul de vedere al spiritului... Dar ce mai tura-vura?! Memoria ocupanților sovietici și a acoliților lor avea grave „carențe”: *Cazania* lui Varlaam era citată în manuale, studii etc. numai așa, fără cealaltă parte a titlului ei: *Carte românească de învățătură*; la fel se proceda și cu *Pravila* lui Vasile Lupu, altă *Carte românească de învățătură*, și aceasta din secolul XVII; ziarul *Albina românească* sau revista *Alăuta românească* figurau în textele tipărite la Chișinău, în anii '60-'80 ai secolului trecut, XX, cu substantivul doar, urmat de trei puncte (*Albina...*, *Alăuta...*)!

Conform acestei scheme, nu puteau fi editați / studiați în RSSM – ca nefiind moldoveni, ci români! („pursânge”) – mari clasici ca I. Slavici (amicul lui M. Eminescu!), T. Maiorescu sau I.L. Caragiale (și aceștia din anturajul lui M. Eminescu), G. Coșbuc... și, desigur, oricare alt literat din România contemporană. Nici măcar fiul lui C. Negruzzi – junimistul Iacob Negruzzi – nu a fost acceptat! Deși de *Junimea* sau de

Convorbiri literare se amintea în manualele școlare de la Chișinău: pentru a-l „deplânge” pe cel ce scrisese *Împărat și proletar* și pentru a-l critica pe „burghezul” Titu Maiorescu, cel obsedat de „arta pură”, de „arta pentru artă”, adversar înrăit al realismului critic promovat, cu multă înțelepciune, de C. Dobrogeanu-Gherea...

Ei bine, pe acest fundal, după marii noștri clasici Alecsandri, Creangă, Eminescu, tocmai Mihail Sadoveanu (5 noiembrie 1880 – 19 octombrie 1961) a fost, la Chișinău, scriitorul român contemporan cel mai mult, cel mai des editat.

* * *

Am stăruit să consultăm *de visu* toate edițiile basarabene cu scrierile lui M. Sadoveanu. Astfel, am putut răsfoi / consulta, în fondurile Bibliotecii Naționale de la Chișinău, câteva zeci de volume de-ale Maestrului. Profitând de ocazie, îi mulțumim și pe această cale dnei Raisa Melnic, șefă a Secției programe culturale la Biblioteca Națională, pentru amabilitatea cu care ne-a ajutat la realizarea dorinței noastre de a vedea / a consulta „Sadoveniana de la Chișinău”, inclusiv unele volume devenite de mult rarități bibliografice.

Intenția inițială era să trecem în revistă lucrările lui M. Sadoveanu tipărite cu litere chirilice; găsisem, în acest scop, și un titlu ilar: *Sadoveanu, ca Conachi...* – cumva pe potrivă dominației anoste, la noi, a acelor „buchi gheboase și încornorate”, cum i se păreau și lui C. Negruzzi semnele alfabetului slavon. Aceste planuri au fost însă zădărnicate de o frumoasă surpriză: prima carte de Sadoveanu, în Basarabia, s-a tipărit cu mult înainte de venirea, în forță, a tancurilor sovietice! Și era imprimată acea carte, firește, cu literele noastre, latine. Iată și descrierea ei bibliografică:

[1] Mihail Sadoveanu. *Chișinău și Soroca*. – Chișinău: Editura Societății „Glasul Țării”, 1921. – 133 p.

Cum despre alte cărți de Sadoveanu apărute în Basarabia în perioada interbelică nu avem cunoștință, trecem numai de câțiva ani de după cel de-al Doilea Război Mondial. Prima prezență a lui M. Sadoveanu la Chișinău datează imediat după moartea lui Stalin... Și totuși, nu e o carte cu care se mândrea maestrul, ci... poate ați ghicit?

[2] *Mitrea Cocor*. – Editura de Stat a Moldovei, 1954. – 149 p. [Tiraj: 15 000 ex.].

Pe reversul foii de titlu e scris, cu litere ruse: **Din limba română**, iar ceva mai jos sunt indicate – cu litere latine – același titlu: *Mitrea Cocor*, și editorul: *Editura Uniunii Scriitorilor din R.P.R.*, [S.a.]. La sfârșitul cărții găsim un glosar, mai curând întocmit de editorii chișinăuieni. Bănuiala ni se întemeiază pe următorul fapt: deopotrivă cu unele regionalisme, istorisme și neologisme (*bărăgan, piftie, gorgan, raia, delii, viitură, tertipur...*), sunt explicați și termenii militari, adică nici nu sunt lămuriiți, ci se dau, cu certitudine în scopuri de propagare, echivalentele rusești, după schema: *regiment* – polc, *colonel* – polcovnic, *fruntaș* – efreitor etc.

Un an mai târziu vede lumina tiparului:

[3] *Nicoară Potcoavă: povestire istorică*. – Editura de Stat a Moldovei, 1955. – 442 p. [15 000 ex.]. Și aici, pe reversul foii de titlu, e specificat cu litere rusești: **Din românește**, după care e scrisă – cu totul românește! – denumirea sursei după care s-a făcut transliterarea în grafie rusă: *București: Editura Tineretului*, 1952. Și aici e inserat un *Glosar* (p. 417-439), în care însă, conform unei precizări a editurii de la Chișinău, se prezintă „înțelesul dat de autor unor cuvinte”.

Peste încă un an, apar la Chișinău două cărți de Sadoveanu:

[4] *Povestiri*. – Editura de Stat a Moldovei, 1956. – 135 p. – (Colecția „Cartea pentru toți”) [25 000 ex.] și [5] *Venea o moară pe Siret: roman*. – Editura Pedagogică de Stat a RSSM „Școala sovietică”, 1956. – 275 p. [10 000 ex.]

M. Sadoveanu era la curent cu aceste apariții editoriale de la Chișinău; după toate aparențele, le și văzuse. Și dacă „Glosarul” de la *Mitrea Cocor* a provocat o reacție mai curând de manieră caragialescă („...De, să avem și noi *polcovnicii* noștri!... ”), apoi „valorosel precizări” de pe reversul foii de titlu („[traducere] din limba română / din românește”) l-au mâniat, nu șagă, pe Maestru, făcându-l să exclame ceva în genul: „la auzi, tu, ticăloșii! Să mă traducă *pi mini*, din limba *me*, pe limba *me!*” Despre această reacție a lui M. Sadoveanu povestea nu o dată – și nu numai mie – prozatorul și traducătorul Al. Cosmescu, ce-i drept, fără a preciza prima sursă.

În 1957 se tipărește o cărțuie pentru copii [6] – povestea *Ianoș Năzdrăvanul*. Cartea nu a putut fi depistată decât în fișierul general al Bibliotecii Naționale, însă subsemnatul ține bine minte cum arată, chiar și ilustrațiile mi s-au întipărit în memorie, aceasta fiind una din primele lecturi din copilăria mea. E de presupus că avea acea cărticică un tiraj de cel puțin 20 000 ex.

În anul următor apare [7] *Neamul Șoimăreștilor: roman*. – Editura Pedagogică de Stat a RSSM „Școala sovietică”, 1958. – 207 p. [7000 ex.].

După o pauză destul de mare, M. Sadoveanu revine în atenția editorilor din Chișinău prin aceeași carte:

[8] *Neamul Șoimăreștilor: roman*: Editura „Lumina”, 1966. – 196 p. – (Col. „Biblioteca școlară”) [18 000 ex.].

Și tot atunci, la Chișinău, apare în premieră încă o capodoperă sadoveniană, de altfel, bine cunoscută și mult îndrăgită și aici, în spațiul românesc dintre Prut și Nistru, fie grație unor ediții interbelice, care se mai păstrasera prin casele basarabenilor, fie datorită înscenărilor de la teatrul radiofonic, de la Radio București sau Radio Iași:

[9] *Baltagul: roman*. – Editura Cartea Moldovenească, 1966. – 108 p. [18 000 ex.].

În același an, se tipăresc la noi [10] *Povestirile unui vânător* de Ivan Turgheniev, în splendida adaptare a lui Sadoveanu, făcută încă în tinerețe. Cine căuta dovezi ale unității de limbă vorbită în Basarabia sovietizată și în restul României, iată că își putea îmbogăți colecția cu încă un argument irefutabil, probă oferită chiar de autoritățile de ocupație!

Mai trec trei ani și se tipărește cartea:

[11] *În pădurea Petrișorului*: povestiri. – Editura „Lumina”, 1969. – 144 p. – (Col. „Biblioteca școlară”, 18) [15 000 ex.]. Printre alte proze scurte, în genere cam plate, „modele de realism critic și socialist”, cu substrat social obligatoriu, cu elemente ale „luptei de clasă”, în culegere nimerise și o povestire „nepermis de naturalistă”, ca *Păcat boieresc...* Și acest volumaș are un miniglosar, iar pe coperta-spate putem vedea chipul măreț, leonin, al Maestrului. Dar ce stă scris sub acest portret?! – să citești și să te crucești, nu alta! Cităm și noi, să știe și alții cum se pot face perversiunile și în sfera frumosului: „În scrisul lui Sadoveanu este expusă o învățătură democrată statornică, absorbită în imagini și ficțiuni, transpusă, așa cum cere estetica sovietică, de la starea discursivă a lozinței, la concretețea specifică a creației.” Este incredibil și că autorul acestor ineptii nu este vreun „politruc literar” moldovean, eventual din Transnistria, ci un nume de glorie al istoriei, criticii literar-estetice și în genere al literaturii române din sec. XX, G. Călinescu... Contează mai mult însă, credem, aici, mașinăria diabolică a bolșevicilor, care știau la fel de bine și să păteze reputația unor mari literați, și să tâmpească mințile unor inocenți „pionieri sovietici”.

În 1980 apare o nouă ediție a romanului istoric:

[12] *Nicoară Potcoavă*. Ed. a 2-a. – Editura „Literatura Artistică”, 1980. – 412 p. [20 000 ex.]. Cartea conține un glosar, în-tocmit în cunoștință de cauză de către dna

dr. Tatiana Ciolac, și o prefață semnată de un distins cercetător, un fin cunoscător al istoriei și literaturii românilor, prof. dr. Eugen Russev. Luați aminte însă ce an era... (1980, „brejnevism în floare”) și atunci devine clar cum s-a putut ca să fie formulată astfel, în titlul prefeței, „chintesența” acestui roman al lui Sadoveanu, numit inițial *Șoimii*: „Frăție de arme moldo-zaporojană în chipuri și imagini artistice”.

Au mai trecut alți nouă ani până să reapară la orizontul basarabenilor M. Sadoveanu, după cum ne putem da seama, cu niște reeditări:

[13] *Nicoară Potcoavă. Baltașul: romane*. – Editura „Lumina”, 1989. – 488 p. – (Col. „Biblioteca școlară”). [20 000 ex.].

* * *

Aici ar trebui să se încheie și lista noastră de scrieri sadoveniene, tipărite la Chișinău cu litere chirilice. Am comite însă o nedreptate – și față de Sadoveanu, și față de basarabeni! – dacă ne-am oprit aici. Vorba e că atunci când, grație perestroikăi lui Gorbaciov, „totul a devenit mai puțin”, și editurile din Chișinău s-au întors mai mult cu fața spre cărțile Maestrului. Astfel, în anul de grație 1989, când s-a revenit la alfabetul latin, iar limba română a devenit prin lege limbă oficială în RSS Moldovenească, editorii noștri au pus la dispoziția cititorilor basarabeni trei volume de M. Sadoveanu (de acu încolo – exclusiv cu litere latine!):

[14] *Nada Florilor*. – Editura „Literatura Artistică”, 1989. – 128 p.: il. [40 000 ex.]. Cartea are o prefață de Profira Sadoveanu, la sfârșit este inserat facsimilul unei scrisori trimise „din Folticeni, 21 octombrie 1890”, iar ilustrațiile – deosebit de sugesive – aparțin pictorului basarabean Ion Coman;

[15] *Frații Jderi: roman istoric*. – Editura „Literatura Artistică”, 1989. – 724 p. – (Col. „Mari prozatori ai sec. XX”) [25 000 ex.].

Volumul se deschide cu o prefață amplă, semnată de Vl. Beșleagă și care se intitulează prea puțin inspirat pentru pana celui care o scrisese (în anul de grație 1989, totuși!): „*Frații Jderi*», o epopee a moldovenilor...” (p. 5-10);

[16] *Viața lui Ștefan cel Mare*. – Editura „Cartea Moldovenească”, 1989. – 192 p. – (Col. „Columna”) [100 000 ex.].

Dacă cineva și-a oprit privirile și la cifra ce arată tirajul acestei cărți, rugăm să ne creadă că nu a greșit: una sută mii exemplare! Asemenea tiraje, în „Moldova sovietică”, nu aveau (cel puțin, la prima tranșă!) nici operele lui Marx, Engels, Lenin, Stalin, nici „memoriile” lui Brejnev sau discursurile pro-perestroika ale lui Gorbaciov...

În anul 1992 apare volumul [17] *Drumuri basarabene*. Ed. îngrijită și prefațată de I. Oprișan. – Editura „Saeculum”; Editura „Știința”. – 93 p. [9 000 ex.].

Avem a face cu o experiență în premieră de coeditare Chișinău-București. Și mai curios ni se pare faptul că tiparul acestei cărți a fost executat la... Tiraspol! Ciudățenia s-a întâmplat în chiar anul conflictului declanșat de separatiștii transnistreni, ajutați de Rusia... la numai trei ani de când orașele transnistrene viau isteric împotriva limbii române și, evident, a alfabetului latin!... Cu adevărat, mare e grădina... businessului!

În anul următor, Editura Uniunii Scriitorilor din Moldova (EUS, cu regret – efemeră, ca și alte lucruri pur scriitoricești) și-a amintit, concomitent, și de Sadoveanu și de copiii basarabeni, scoțând de sub tipar

[18] *Aventurile șahului*. – EUS, 1993. – 112 p.: il. [50 000 ex.].

Alte două edituri din Chișinău au apelat și ele la moștenirea sadoveniană, după cum urmează:

[19] *Neamul Șoimăreștilor*. – Editura Enciclopedică „Gheorghe Asachi”, 1993. – 208 p. [50 000 ex.];

[20] *Nunta domniței Ruxanda. Zodia Cancerului sau vremea Ducăi-Vodă.* – Editura „Hyperion”, 1993. – 384 p. [50 000 ex.].

Tot atunci, Editura „Știința” a lansat un proiect cu totul unic prin grandoarea sa: *Opere alese* de Mihail Sadoveanu, în 22 de volume, ediție critică de Cornel Simionescu (antologie, text ales și stabilit, note, comentarii și glosar), cu un studiu introductiv de Constantin Ciopraga. Astfel, această editură iniția colecția *Moștenire*, în care se preconiza să apară, în condiții similare, creația celor mai mari scriitori români. Astfel, au început să fie editate la Chișinău, unul după altul, volume impozante, cu chipul măreț al lui Sadoveanu pe copertă:

[21] *Opere alese*. Vol. 1. – Editura „Știința”, 1993. – 575 p. – (Col. „Moștenire”). [15 000 ex.]. Cartea include începuturile literare ale lui Sadoveanu (proză scurtă, poezii, eseuri); au fost inserate și unele traduceri, inclusiv *Povestirile vânătoarești* ale lui Ivan Turgheniev, în versiunea lui Sadoveanu, cu nimic mai puțin frumoase decât în original! și care, așa cum am menționat ceva mai sus, fuseseră tipărite încă o dată la Chișinău, prin anii '70 – exact același text, numai că în grafie rusă.

[22] *Opere alese*. Vol. 2. – Editura „Știința”, 1993. – 640 p. – (Col. „Moștenire”). [15 000 ex.]. Aici sunt inserate cărțile din „Anul Sadoveanu”, 1904 (*Povestiri, Șoimii, Dureri înăbușite, Crâșma lui moș Precu*), plus *Povestiri de război și Comoara Dorobanților*.

[23] *Opere alese*. Vol. 3. – Editura „Știința”; Editura Fundației Culturale Române, 1996. – 527 p. – (Col. „Moștenire”). [10 000 ex.]. Tomul include lucrările scrise în anii 1905-1906 (*Floare ofilită, Amintirile căprului Gheorghită, Povestiri de sărbători* etc.), cărora li se alătură un roman nepublicat anterior, *Mariana Vidrașcu*.

[24] *Opere alese*. Vol. 4. – Editura „Știința”; Editura Fundației Culturale Române, 1997. – 624 p. – (Col. „Moștenire”). [Tiraj neindicat; probabil, 10 000 ex.]. În acest

volum au fost adunate cărțile lui Sadoveanu tipărite în 1907 (*La noi la Vișoara, Vremuri de bejenie, Însemnările lui Neculai Manea*) și în 1908 (*O istorie de demult, Dudaia Margareta, Oameni și locuri*).

Cu regret, nu i-a fost dat să se realizeze acestui proiect editorial de excepție. Și nu mai poate fi dată vina nici pe uneltirile unor forțe oculte, nici pe criza de bune intenții... ci numai pe... grimasele economiei de piață „în stil basarabean”, poate chiar „în stil general-românesc”, dacă nu – „general post-comunist”.

Două cărți de M. Sadoveanu a tipărit în 1996 Editura „Litera”:

[25] *Baltagul* și [26] *Țara de dincolo de negură*, ambele în colecția de largă popularitate *Biblioteca școlarului*, într-o excelentă prezentare grafică asigurată de maestrul Isai Cârmu.

În anul 1997, la o editură obscură din Chișinău, a văzut lumina tiparului o scriere pentru copii:

[27] *Trei povestiri minunate.* – Editura „Iulian”. – 1997. – [fără paginare, fără indicarea tirajului]. Cartea este remarcabilă și prin ilustrațiile executate de pictorul Vasile Movileanu.

În 2003 „Litera” pune la dispoziția cititorilor (în aceeași colecție – *Biblioteca școlarului* –, dar într-o nouă formulă grafică) patru volume de Sadoveanu:

[28] *Frații Jderi*, [29] *Neamul Șoimăreștilor*, [30] *Țara de dincolo de negură*, [31] *Baltagul. Hanul Ancuței*. Ca și celelalte cărți ale Editurii „Litera”, și volumele cu scrieri de Sadoveanu au *Tabel cronologic* (al vieții și activității scriitorului) și câte un mănunchi de *Aprecieri critice*.

Ultimele (deocamdată) tipărituri din opera lui Sadoveanu, în Basarabia, poartă simbolul Editurii „Prut Internațional”:

[32] *Viața lui Ștefan cel Mare* (2004), [33] *Baltagul* (2005). Ambele cărți au o execuție poligrafică impecabilă și completează colecția *Biblioteca pentru toți copiii*.

* * *

Cam astfel arată „prezența editorială”, receptarea operei lui Mihail Sadoveanu de către editurile din Chișinău, în sec. XX și la acest început de veac nou.

Ar mai fi de menționat că în Basarabia sub regim sovietic M. Sadoveanu a fost prezent (cu *Mitrea Cocor...* parcă se putea altfel?) și în manualul de *Literatură moldovenească* pentru cl. a X-a a școlii medii de cultură generală (cam un deceniu, în anii '60-'70 ai sec. XX). Dar figură scriitorul nostru printre străini, la compartimentul *Literatura țărilor socialiste frățești*, alături de poetul proletar Nikola Vapțarov (Bulgaria), publicistul Julius Fučík (Ceho-Slovacia) și prozatoarea Anna Seghers (RD Germană). Până la urmă, prin 1972, Sadoveanu a fost scos din manualele școlare basarabene (ceilalți reprezentanți ai literaturilor frățești rămânând să fie „profund studiați” în continuare...), și încă nu se știe dacă era mai bine să persiste... cu *Mitrea Cocor*.

Însă nu e vorba atât de această proză sadoveniană cu, poate, cel mai mare ghinion. Problema e că eliminarea a avut loc într-o epocă de exacerbare a liniei românofobe în RSSM, când manualele de „literatură moldovenească clasică” au fost substanțial „rărite”, „subțiate”, scoțându-se din atenția elevilor cam toate textele (poezii, poeme, proze, scrieri dramatice, referințe critice...) în care figurau însuși cuvântul **român** și derivatele acestuia... Astfel, *Plugul blestemat* al lui V. Alecsandri a fost sacrificat numai pentru că acolo apare în final îndurerata, revoltata și „*falnică româncă*”; au fost scoase toate poeziile din ciclul *Ostașii noștri* (doar *Sergentul* ce se întorcea de la Plevna purta la piept „...și *Crucea Sfântul Gheorghe*”, primită de la țarul rus, dar, vai! – „și-a *României Stea*!”); „s-au evaporat” și mustoasele, înțeleptele povestiri ale lui Ion Creangă despre Moș Ion Roată și Cuza Vodă și Unirea (care, de altfel, fusese – încă! – subiectul salvator al subsemnatului la

examenul de admitere la facultate, la Universitatea din Chișinău, în 1970!) etc.

Cine dorește alte amănunte despre receptarea editorială a lui Sadoveanu (poate mai potrivit ar fi: „aventura Sadoveanu”) la Chișinău, le poate găsi chiar în acest text. Făcând, bunăoară, totalul de ediții sadoveniene: în fața fiecărui titlu amintit aici este dat, între paranteze pătrate, cu aldine, un număr de ordine. Va avea surpriza să obțină o cifră pe care unii o consideră magică, dacă nu sacră: **33**, exact de câți ani pământești a avut parte Mântuitorul nostru... Sau, cine vrea, poate să afle tirajul total al cărților lui Sadoveanu, la Chișinău, adunând cifrele, date la fel între paranteze pătrate, la sfârșitul descrierii bibliografice a fiecărei tipărituri. S-ar putea să devină acel curios, pe dată... un milionar! Ce-i drept, de vreo zece ani tirajul cărților a devenit secret comercial și, de cele mai multe ori, nu se mai indică...

În loc de post-scriptum

Revăzând acest text, scris cu un deceniu în urmă, m-am gândit că nu ar fi rău să trec în revistă și cărțile de Mihail Sadoveanu, editate la Chișinău în acest răstimp. La o studiere fugară a catalogului / fișierului Bibliotecii Naționale a R. Moldova, am putut constata că după 2005, opera lui M. Sadoveanu nu a mai fost publicată, cu excepția câtorva ediții „pirateresti”, în care nu se indică nici locul, nici anul editării, nici alte date indispensabile pentru legitimizarea cărții. Motivul acestei „tăceri editoriale sadoveniene” la Chișinău rezidă, în primul rând, în „embargoul” impus de succesorii Maestrului, mai exact – de persoanele care dețin drepturile de editare a oricărei opere sadoveniene și care succesori, dacă e să dai crezare editorilor noștri, revendică sume exagerate pentru reeditări.

Problema poate să mire doar pe cei care nu au o idee cât de cât clară despre ce înseamnă drepturi de autor și respectarea

riguroasă a acestora. Chișinăul editorial a fost „zguduit”, nu o singură dată, de litigiile cu acest subiect, unul dintre cele mai răsunătoare fiind provocat, cu vreo opt ani în urmă, de către succesorii, cu drepturi de autor, ai celui care a scris „Moromeții”, „Delirul”, „Cel mai iubit dintre pământeni” etc. Cu totul recent, la Teatrul Național „Mihai Eminescu” din Chișinău, a fost suspendat un spectacol cu priză excepțională la public: „Zăpezile de altădată”, de Dumitru Solomon (1932-2003). Zece ani au jucat această piesă dramatică, cu sările Naționalului basarabean mereu pline, îndrăgiții actori, Artiștii Poporului Nine-la Caranfil și Nicolae Darie, și când acolo... „Sau ne plătiți conform uzanțelor, sau scoateți spectacolul din repertoriu” – așa a fost cerința moștenitorilor drepturilor de autor ale lui D. Solomon.

Desigur, *dura lex, sed lex* – oricât de greu acceptabilă, legea trebuie respectată. Însă, tocmai în acest domeniu – al valorificării și promovării unor creații artistice – ar fi necesară mai multă flexibilitate, credem noi. Excepțiile, se spune, nu fac decât să întărească regula și ar fi minunat dacă pentru necăjiții de basarabeni, măcar, s-ar face, dinspre deținătorii de drepturi de autor din Țară, anumite derogări, excepții, abateri. Am în vedere, în primul rând, dreptul de a edita / reedita scrieri de

Mihail Sadoveanu. Posibil că cineva se și căpătuiește pe seama publicării moștenirii literare sadoveniene, dar noi revendicăm numai dreptul de a ne îmbogăți spiritual, de a ne delecta sufletul citind cât mai mult din vasta, generoasă, impresionantă creație a lui M. Sadoveanu. Și dacă vor apărea noi cărți și la Chișinău, și-ar continua nestingherit *conu' Mihai* miraculoasa călătorie pe *drumuri basarabene*, inițiată cu aproape un secol în urmă. VI. P.

Referințe bibliografice

1. Călinescu, G. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. București, 1981, p. 723-728.
2. Cosmescu, Alexandru. *Întîlnire cu maestrul*. În: Alexandru Cosmescu. *Maiștri și învățăcei*. – Chișinău, 1979.
3. Manolescu, Nicolae. *Sadoveanu sau utopia cărții*. – București, 1976.
4. *Mihail Sadoveanu (1880-1961)*. În: *Literatura moldovenească (colectiv de autori)*: [manual pentru cl. a X-a a școlii medii de cultură generală]. – Chișinău: Lumina, 1969.
5. Paleologu, Alexandru. *Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu*. – Iași: Junimea, 2007.
6. Pohlă, Vlad. *Pe urmele Maestrului, la Fălticeni*. În: *BiblioPolis*. 2005, vol. 15, nr. 3, p. 36-39.
7. *Sadoveanu, Mihail*. În: *Dicționar-antologie de istorie și teorie literară* / Alcăt. Iurie Colesnic, Lora Bucătaru. – Chișinău: Museum, 2000.

CONSTANTIN STERE ȘI FAȚEȚELE LUI NECUNOSCUTE

Iurie COLESNIC

astronomy and gardening, and his compulsion tendency to cause duels.

Keywords: *Constantin Stere, university professor, writer, astronomy, gardener, duel.*

La 1 iunie 2015 am sărbătorit 150 de ani la nașterea marelui basarabean Constantin Stere (1 iunie 1865; Cîrîpcău, ținut

Abstract

The author of study, I. Colesnic, highlights some unknown facets of life and work of Constantin Stere (June 1, 1865; Cîrîpcău, district Soroca, Bessarabia, Russian Empire - June 26, 1936; Bucov Prahova County, Kingdom of Romania), writer, politician, journalist and lawyer. He elucidates moments of his activity as professor, writer's attempts, his passion for